

Jevgenij Paščenko

## BIBLIOTEKA UCRAINIANA CROATICA 2008–2018

*Godine 2008. na Katedri za ukrajinski jezik i književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pokrenuta je edicija Ucrainiana Croatica, u kojoj se objavljuju knjige na temu Ukrajine i ukrajinsko-hrvatskih veza. Poseban projekt je prezentacija regija Ukrajine prevođenjem znanstvenih radova ukrajinskih istraživača. Tekstove prevode studenti ukrajiništike, kojima ti tekstovi kasnije služe za daljnju izradu diplomskih radova.*

Ključne riječi: *ukrajinsko-hrvatske veze, hrvatska ukrajiništika*

Edicija *Ucrainiana Croatica* pokrenuta je 2008. godine s namjerom da se objedine knjižna izdanja na temu Ukrajine u zajedničkoj biblioteci, koja bi pružila hrvatskom recipijentu, ponajprije znanstvenom ali i široj javnosti, određene aspekte iz povijesti, kulture, književnosti i drugih područja, zanimljivih i aktualnih hrvatskom auditoriju. I prije pokrenute edicije objavljivane su ukrajiništiske knjige koje, posve logično, pripadaju osmišljenom fundusu. Pokrenuta 2008. edicija je započeta globalnim obilježavanjem godišnjice tragedije naroda Ukrajine – izumiranjem seljaštva zbog gladi. Planski pripremljeno od strane sovjetskog režima, istrebljenje okosnice nacije – zemljoradnikā umjetno organiziranem gladi 1932–1933, bilo je jedan od najvećih zločina totalitarnog režima. Mada se u Hrvatskoj o teroru boljševika znalo već od 1930-ih godina, zahvaljujući apelu Ukrajinske grkokatoličke crkve iz zapadne, još ne sovjetizirane Ukrajine, s vremenom se predodžba o počinjenom postupno potiskivala agresivnom propagandom totalitarnih režima. Međutim to nije značilo zaborav – zahvaljujući aktivnosti u iseljeništvu, zatim istraživanjima povjesničara poznatih izvan Ukrajine. Tako je nastao pojam oblikovan prema ukrajinskoj složenici *Golodomor* (umrtvljenje putem gladi), što je u engleskome govornom području uobičajeno kao Holodomor, značenjski slično nazivu Holokaust. Prigodom svjetskog obilježavanja 75. godišnjice tragedije naroda u najplodnijoj zemlji svijeta, priređen je zbornik prijevoda koji bi pružio uvid u taj događaj. Tako je edicija hrvatske ucrainiane započeta knjigom *Genocidni zločin totalitarnog režima u Ukrajini 1932-1933. Голодомор / Gladomor*. Već je naziv upućivao na idejnu poruku – prikazati zločin režima koji je na različite načine prešućivao te iskrikljavao istinu o počinjenom. Zadatak je bio prikazati događaj na osnovi znanstvenih radova istraživača iz različitih razdoblja i zemalja. Zbornik je predstavio prijevode autora iz Ukrajine, SAD-a, Italije, Rusije i prvi put predočio hrvatskoj javnosti panoramski prikaz represivnih zločina. Takav je pristup potvrdio interes za knjigu koja je privukla veliku pozornost i prezentirana je u medijima. Osim povijesnog aspekta, knjiga je imala metodološki značaj kao prikaz društvenog, političkog i moralnog ozračja, u kojem su se našli ukrajinsko društvo, kultura i književnost

nakon snažnog uzleta u razvoju prethodnih godina, poznatih kao ukrajinska avangarda<sup>1</sup>. Za poimanje daljnjega razvoja ukrajinskoga duhovnog života od velike je važnosti bio kontekst koji je oslikavao razloge usmjerenja književnosti prema socrealizmu, što je značilo nazadovanje u odnosu na prethodna dosezanja modernističkih izražaja i došlo naziv *streljani preporod*<sup>2</sup>.

Koncept knjižnice *Ucrainiana Croatica* predviđa širok tematski krug izdanja – od znanstvenih istraživanja do beletristike, s uključivanjem radova i predstavnika ukrajinske zajednice u RH, u povijesti u kojoj značajnu ulogu ima i Grkokatolička crkva. Predstavnicima svećenstva težili su prikazati svoj narod kroz različite publikacije, među ostalim – prikazom povijesti doseljavanja pučanstva iz Ukrajine. Prigodom 100. godišnjice osnivanja župa u Slavoniji, Ivan Barščevski je s koautorima prikazao taj događaj u knjizi, koju je objavio Hrvatski institut za povijest, podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonskome Brodu. Suradnja s autorima i s Institutom izrazila se uključivanjem knjige u biblioteku *Ucrainiana Croatica*, kao drugog izdanja pokrenute edicije.

Primjerom takve suradnje bilo je naredno izdanje: *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbes*. Izdavač Književni krug iz Splita objavio je knjigu koja je predstavljala sistematizirani zbornik tekstova nastalih zahvaljujući sudjelovanju na međunarodnim skupovima *Komparativna povijest hrvatske književnosti*, koje, u sklopu programa *Knjiga Mediterana*, organizira Književni krug Split i Odsjek za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Sudjelovanje na skupu omogućilo je prezentaciju povijesti ukrajinske književnosti u usporedbi s hrvatskom književnošću. Knjiga ima namjeru upoznati čitatelje s ukrajinskim književnim kontekstom kroz povijest – u dodirima i usporedbama s hrvatskom književnom poviješću. Objavljena u ediciji Književnoga kruga *Biblioteka znanstvenih djela*, knjiga je obilježena i kao izdanje edicije *Ucrainiana Croatica*. Izloženi metodološki principi upućuju na nužnost poredbenog proučavanja hrvatske književnosti u širem kontekstu, gdje se ukrajinska književnost valorizira kao značajna paralela. Vremenski okviri uglavnom se odnose na povijesna razdoblja, odnosno predmet u nastavi ukrainistike, gdje se predaju odgovarajući kolegiji. Knjiga pruža uvod u ukrajinsku kulturnu i književnu problematiku, s ciljem da upozori na slabo poznata razdoblja i povijesne determinante razvoja ukrajinskoga književnog jezika i književnosti te uvjete kulturnoga razvoja. Da bi se upozorilo na duboku vremensku kontinuiranost ukrajinsko-hrvatskih veza, prikazuju se određene epohe koje sadržavaju niz neproučenih tema, posebice iz baroknoga doba. Rad naglašava nužnost poredbenih istraživanja i upućuje na metodološke osnove proučavanja. Postavljeni ci-

<sup>1</sup> *Ukrajinska avangarda: 1910-1930*. Zagreb, 1990.

<sup>2</sup> Više o tome: „Virtualnost i realnost tridesetih godina iz hrvatskog i ukrajinskog gledišta“ u Jevgenij Paščenko (2010) *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbes*. Split (str. 193-218).

ljevi ostvareni su kroz četiri poglavlja: prvo je poglavlje svojevrsan uvod u ukrajinski kontekst, ponajprije prikazom razvoja ukrajinskog jezika u okolnostima neprekidnih zabranjivanja jezika i ocrtava određene smjerove ukrajinsko-hrvatskih veza prevodnjem i poredbenim proučavanjem. U drugom su obilježene neke paralele u književnosti od baroka i nadalje, s naglaskom na idejama slavizma u književnosti 19. stoljeća. Treće je posvećeno 20. stoljeću – od secesijskoga slavizma, kako se naziva stvaralaštvo Vladimira Nazora, preko ukrajinske usmene književnosti antiboljševičkog sadržaja, prikaza represija prema umjetnicima tijekom 1930-ih godina – do poredbenih aspekata hrvatskog modernizma od 1950-ih, u usporedbi s razdobljem soćrealizma na suprotnoj strani. Prikazana je i zainteresiranost ukrajinske kulturne javnosti za hrvatsku kulturu tijekom kratkoga razdoblja tzv. zatopljenja 1960-ih, do ponovnog stagniranja duhovnog života u sovjetskoj kulturi narednih desetljeća. U četvrtome poglavlju povijesni razvoj ukrajinske i hrvatske književnosti prikazan je kronološki, kroz određena razdoblja – od ranoga srednjeg vijeka do suvremenog doba, s konkretiziranjem perspektivnih tema i smjerova za komparativna istraživanja, s preporukom za diplomatske radove i monografske obrade.

Potreba da se protumači niz važnih pojmova u povijesti i niz značajnih determinanti razvoja ukrajinskog jezika i književnosti jedan je od zadataka hrvatske ukrajiništkike. Formiranje i razvoj te slavističke grane obilježeni su problemom pogrešnih definicija i iskripljavanjem povijesne istine, kao posljedica imperijskoga diskursa koji se širio na taj slavenski prostor. U ozračju informacijskog pritiska i sprijećenosti nacionalne kulture u obrani vlastitih idejnih, etičkih i tradicionalnih vrijednosti, u izražavanju vlastitih nacionalnih stajališta ukrajinska misao bila je u neravnopravnom položaju. U političkim previranjima i sukobljavanjima velikih država s vremena na vrijeme aktualiziralo se tzv. *ukrajinsko pitanje*, u smislu stava prema koloniziranomu slavenskom narodu. Problem statusa naroda, ponajprije jezika, odrazio se i na uvjerenjima te radovima poznatih slavista. Primjer Vatroslava Jagića je posebice rječit, jer se radi o istaknutom slavistu i njegovu stavu prema Ukrajini i njezinu jeziku. Četvrta knjiga u ediciji, *Slavist i imperij. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine* (2010), nastala je na temelju sudjelovanja na skupu hrvatskih slavista. U namjeri da prikaže politički kontekst naziva kao što su Malorusija (Ukrajina pod ruskom vlašću) ili Galicija (naziv za regiju u sklopu Austro-Ugarske, s posebnim problemom ukrajinsko-poljskih odnosa), knjiga je zamišljena kao uvod u problem imperijskoga diskursa i kontradiskursa, suodnosa nacionalnog i denacionalizatorskog u povijesti Ukrajine, a tako i slavistike. Radu prethodi *Predgovor studiji Jevgenija Paščenka o odnosu Vatroslava Jagića prema ukrajinskoj kulturi* (akad. Stjepan Damjanović), uz autorska poglavlja: *Na počecima hrvatske ukrajiništkike, Imperijalna ideologija i društvo, Ukrajina kao slobodarska zemlja, Ukrajina kao kolonija, Ukrajinska kultura kao „ruska“; Sveučilišta u funkciji velikodržavne ideologije, Upoznavanja s ukrajinskom filologijom, Rad o ukrajinskom jeziku, Između*

*dva imperija, Ukrajinci u Beču: Ivan Franko, Iskušenja s Ukrajinom, Literatura, Rezime.* Prema procjeni Stjepana Damjanovića, „Autor nastoji svestrano i slojevito opisati odnos između Vatroslava Jagića i ukrajinske filologije. Knjiga jasno pokazuje da je ime – znak i da se podmetanjem krivih imenovanja postižu negativni i nepravедni učinci. Povijesna sudbina drugoga po brojnosti slavenskoga naroda sagledana je u kontekstu imperijalne politike vođene od strane dvije monarhije. U predočenome kontekstu autor sagledava ideološka stajališta Vatroslava Jagića kao hrvatskog panslavista i rusofila s gledišta njegovih odnosa s Ukrajinom. Studija uvelike upotpunjava znanja o Jagiću jer njegovo djelovanje promatra u novom svjetlu, kao poziciju znanstvenika za čiju su suradnju zainteresirana dva moćna imperija. Poseban doprinos je u objašnjavanju novoga gledišta koje u mnogočemu nije sukladno tradicionalnim slavističkim tvrdnjama.“ U radu je prikazan povijesni aspekt nastanka i razvoja Ukrajine te njezine kulture od srednjega vijeka prema razdoblju završetka djelovanja Jagića-slavista, dakle od kraja 19. st. do početka 20. stoljeća. Osim povijesnoga prikaza, upućenog studentima, govori se o utjecaju velikodržavne ideologije na društvo, što se odrazilo i na stavove znanstvenika glede ukrajinskih pitanja. Prikazani su odnosi između hrvatskog slavista i ukrajinskog pisca i znanstvenika Ivana Franka, koji su ponekad bili determinirani upravo suprotnim stajalištima. Jagićev slavizam u smislu idealiziranja slavenskog zajedništva kao otpora germanskoj ugroženosti kočio je razumijevanje ukrajinskih težnji prema neovisnosti. Sovjetska, dakle ruska slavistika kanonizirala je Jagića ne bez uloge ideološkog faktora, neprihvatanja nacionalne angažiranosti Franka odnosno ukrajinskog separatizma, zato je u radu prikazana i druga strana velikog slavista, njegova politička partikularnost koja je sprječavala znanstvenika u objektivnoj procjeni realnoga stanja u tadašnjim međuslavenskim odnosima, obilježenima velikodržavnom politikom. Slučaj Vatroslava Jagića je posebice indikativan u svjetlu povijesti slavistike, koja se u svojem formiranju i razvoju neizbježno suočavala s problem ideoloških utjecaja, ponajprije od strane imperijalnih središta pod okriljem kojih se slavistika razvijala u 19. i 20. stoljeću. Zato je pozornost posvećena prikazu određenih zakonitosti u formiranju imperijskoga diskursa, njegova utjecaja na društvenu svijest, kao i neminovna zakonitost propasti imperijskih formacija s odgovarajućim odrazom u svijesti znanstvenika. Primjer sukoba stajališta u slavistici ilustriran je odnosima Vatroslava Jagića i Ivana Franka.

Istaknuti ukrajinski pisac, znanstvenik i politički djelatnik Ivan Franko, živio je u istoj državnoj tvorevini, kojoj su pripadale i zapadna Ukrajina i dio hrvatskih zemalja – Austro-Ugarskoj, što je uvjetovalo mogućnost različitih dodira između kulturnih djelatnika. Pisac je u godinama teškog oboljenja u prvom desetljeću 20. stoljeća zbog liječenja boravio u gradovima današnje Hrvatske, u Lipiku i Lovranu. Međutim, u slavistici se pitanje komuniciranja Franka s hrvatskim prostorom uglavnom ograničavalo na kontakte s Jagićem. Činjenica dolaska pisca u Hrvatsku poticala je na nuž-

nost obilježavanja tog događaja. Pothvatom ukrajinskih književnika Dmytra Pavlyčka i Romana Lubkivskog pokrenuta je inicijativa postavljanja spomenika velikome piscu u Hrvatskoj, što je realiziralo veleposlanstvo Ukrajine RH. Podignut u Lipiku, spomenik Ivanu Franku isticao je potrebu da se lik pisca predoči hrvatskom auditoriju, što je utjecalo i na pripremu knjige. Dogovori s ukrajinskim znanstvenicima, koji su se dinamično razvijali na poticaj zagrebačke ukrajinstike, urodili su plodom. Zaslugom Katedre, povjesničar iz Drogobyča, grada u zapadnoukrajinskoj regiji gdje se školovao mladi Franko, započeo je istraživanje koje je završilo objavljivanjem sljedeće knjige: Volodymyr Galyk. *Ivan Franko i hrvatska kulturna baština*.

Razvoj ukrajinsko-hrvatskih odnosa od 19. stoljeća i nadalje vezan je uz najveću figuru ukrajinske književnosti – Tarasa Ševčenka, koji je neprekidno bio u središtu pozornosti hrvatske književne i društvene javnosti. Zato je posve logično prikazati osnovni izraz hrvatske percepcije pisca. Zbornik tekstova o *Kobzaru*, kako se prema imenu narodnoga barda nazivao pjesnik, prvi je sistematizirani prikaz tekstova hrvatskih autora. Knjiga *Hrvatska ševčenkiana* sadržava radove prikupljene iz različitih izvora, priređene kronološki, čime su različita razdoblja književne povijesti obilježena i stavom prema Ukrajini i njezinome nacionalnom piscu. Na primjeru interpretiranja Ševčenka, od prvoga prijevoda (1863) i nadalje, mogu se pratiti određene tendencije u hrvatskoj književnoj povijesti. Knjiga je zamišljena i kao priručnik za studente u proučavanju ukrajinske književnosti i ukrajinsko-hrvatskih veza. To je zbirka najznačajnijih publikacija o Tarasu Ševčenku, koje su nastajale u hrvatskome društvu tijekom 19. i 21. stoljeća. Tekstovi posvećeni izravno Tarasu Ševčenku, ocrtavaju konture tog procesa: od prvog opširnog prikazivanja Ševčenkova pjesništva do prihvaćanja pjesnika kao imperativa svojega naroda i duhovne bliskosti hrvatskih i ukrajinskih nacionalnih ideala. Priređena zbirka svjedoči da je hrvatska književna kritika i društvena misao dala značajan doprinos u razumijevanju i interpretiranju Tarasa Ševčenka kao pisca i čovjeka. Hrvatska ševčenkiana predstavlja sastavni dio postupnoga nastanka, razvijanja i dosezanja hrvatske ukrajinstike, što mora postati predmetom posebnog istraživanja.

Prijevod književnosti, od klasične do suvremene, također su u središtu pozornosti hrvatske ukrajinstike. Osim što je upravo na hrvatski prvi put u jugoistočnoj Europi prevedeno djelo Tarasa Ševčenka, prvo objavljivanje knjige prijevoda također pripada Hrvatskoj. Matica hrvatska je 1887. objavila prijevod epskih djela Tarasa Ševčenka pod naslovom *Pjesničke pripovijesti*. Preveo i uvodom popratio August Harambašić. Nastavljajući tradiciju Matičinih objavljivanja, godine 2014. prigodom 200. obljetnice rođenja pjesnika, u Matičinu izdanju izašla je knjiga prijevoda izabranih pjesama. Dvojezično izdanje donijelo je izbor lirskih djela u prijevodu Antice Menac. Rad je ostvaren udruživanjem znanstvenika ukrajinstike i rusistike, što je svojevrsna tradicija hrvatske slavistike. Knjigu prate komentari Rajise Trostinske te urednikov predgovor. Osim što je predstavljala nastavak tradicije, knjiga je prvi put prikazala Ševčenkovo

stvaralaštvo u širem opsegu, dok je dvojezično izdanje služilo i kao priručnik studentima ukrajinstike.

Sličnom suradnjom slavista nastala je knjiga posvećena istaknutom pjesniku Bogdanu Igoru Antonyču. Talentirani pisac razdoblja između dva svjetska rata zapažen je u hrvatskoj slavistici zahvaljujući Aleksandru Flakeru, koji je stvaralaštvo pjesnika, prešućivanog od strane sovjetskog režima, razmatrao u okviru književnosti avangarde. Na Devetome međunarodnom kongresu slavista u Kijevu (1983) izlaganjem o Antonyču znanstvenik je dao još jedan doprinos hrvatske slavistike u rasvjetljavanju nekih *zaboravljenih* osoba ukrajinske književnosti, zbog čega je dobio zaslužen priznanje ukrajinske kulturne javnosti.<sup>3</sup> Prigodom obljetnice njegova rođenja, pjesnik Roman Lubkiv'skyj predložio je da se taj događaj obilježi i hrvatskim prijevodom. Ideja je ostvarena objavljivanjem knjige u suradnji predstavnika slavističkih katedara ukrajinstike, slovakistike i rusistike Filozofskoga fakulteta. Tako je nastao prvi prijevod pjesama jednog od najvećih predstavnika ukrajinskoga pjesništva prve polovine 20. stoljeća, Bogdana Igora Antonyča. Publikacija je svojevrsni nastavak tradicije hrvatske slavistike, koju je započeo akademik A. Flaker interpretiranjem ukrajinske književnosti sa suvremenog stajališta. Knjiga prvi put donosi prijevode na hrvatski, uz tumačenja njegova stvaralaštva, a preporučuje se kao literatura studentima ukrajinstike. Veliko zanimanje za Antonyčevo stvaralaštvo u vrsnim prijevodima Dubravke Dorotić Sesar svjedočile su i dvije, gotovo istovremeno objavljene knjige. Prijevode su objavili dva izdavača<sup>4</sup>, u proširenom obliku knjiga o Antonyču je objavljena u ediciji *Ucrainiana Croatica*.

Suvremena ukrajinska književnost poprima oblik i u hrvatskim prijevodima, čemu doprinos daje i katedra ukrajinstike. Jedna od istaknutih predstavnica suvremenog stvaralaštva Marija Matios, poznata u brojnim prijevodima širom europskoga prostora, doživjela je i hrvatski prijevod. Mladi ukrajinsti, usmjeravani na prevoditeljsku djelatnost, teže prevoditi suvremene pisce, što se izražava u nizu prevoditeljskih aktivnosti posvjedočenih objavljivanjem knjiga. Diplomirana ukrajinstica Dijana Dill se na poticaj Katedre uključila u prevođenje spisateljice iz Bukovine. Problem prevođenja vezan je i za pitanje odgovarajućeg prijenosa jezičnih osobina teksta, koji je obilno obilježen specifikom dijalekata Bukovine. Djelo Marije Matios *Slatka Darica* (Солодка Даруся), jedno od najpoznatijih u Ukrajini i u brojnim prijevodima, dobilo je i hrvatsko ruho, zahvaljujući prevoditeljici.

<sup>3</sup> O tome: Пашенко, Євген. „Александару Флакеру вслід...“. Всесвіт. Review of world literature, 2011, 5-6, str. 257-263.

<sup>4</sup> Bogdan-Igor Antonyč. *Pjesme*. Prejev s ukrajinskoga Dubravka Dorotić Sesar. Zagreb: Disput, 2011.

Osim proze, studenti ukrajinistike usmjereni su na prevođenje pjesništva, što predstavlja temelj hrvatske ukrajiniane – od prvoga prijevoda Ševčenka mladoga Augusta Šenoe i nadalje, sve do danas. Pjesništvo Ukrajine bogato je značajnim imenima, stilskim izražajima, što je prezentirala još Antica Menac antologijskim izborom iz ukrajinskog pjesništva u dvojezičnom izdanju (*Ukrajinska lirika*, Matica hrvatska, 1998). Vještina prevođenja pjesničkih djela sastavni je dio kolegija na diplomskom studiju ukrajinistike, u čemu je doprinos dala voditeljica kolegija iz prevođenja Rajisa Trostinska i zatim Tetyana Fuderer. Jedan od rezultata zanimanja studenata ukrajinistike za suvremeno pjesništvo je sudjelovanje u prijevodu pjesama Romana Lubkiv'skog. Objavljivanje prijevoda pjesništva jednog od vodećih ukrajinskih književnika imalo je nekoliko namjera. Izraz je zahvalnosti istaknutomu kulturnom i političkom djelatniku koji je zaslužan što je ukrajinski parlament priznao neovisnost Republike Hrvatske (11. prosinca 1991) prve zemlje, članice UN-a, koja je priznala RH (prije Islanda, Njemačke i Vatikana). Prijevide su ostvarili diplomirani ukrajinisti, a dvojezično izdanje koristi se kao građa za kolegij iz teorije i prakse prevođenja. Ilustracije je pripremila poznata zagrebačka slikarica Nada Žiljak.

U biblioteci *Ucrainiana Croatica* objavljen je niz knjiga vezanih za proučavanje aktualnih problema hrvatske znanosti, koji se rasvjetljavaju s ukrajinskog stajališta. Znanstveni i stručni interes usmjeren je na kompleksno interdisciplinarno istraživanje ukrajinsko-hrvatskih književnih, kulturnih i povijesnih veza, na komparativno proučavanje kulturnih epoha u velikome vremenskome rasponu – od etnogenetskih problema preko baroka i romantizma do poredbi modernih razdoblja. Jedan od ciljeva tih istraživanja jest uključivanje u hrvatski znanstveni prostor nedovoljno poznate ukrajinske građe koja bi, u poredbenoj valorizaciji, usmjeravala na rasvjetljivanje aktualnih problema u hrvatskoj znanosti. Ukrajinski kontekst pokazuje se kao jedan od poticajnih u istraživanju podrijetla Hrvata, arhaične kulture, posebice mitologije u hrvatskoj kulturi ranoga srednjovjekovlja. Ranije objavljena knjiga E. Paščenka *Etnogeneza i mitologija Hrvata u kontekstu Ukrajine* (1999), s idejom poticanja ukrajinskih i hrvatskih znanstvenika na istraživanje, doživjela je obnovljena izdanja. Knjiga *Podrijetlo Hrvata i Ukrajina* (Rijeka, 2006) objavljena je na temelju prvoga poglavlja monografije. Treće poglavlje je objavljeno u dopunjenom izdanju *Od Kijeva do Poljica. Tragom prastarih migracija* (2010). Knjiga se temelji na poglavlju iz knjige J. Paščenka *Etnogeneza i mitologija Hrvata u kontekstu Ukrajine* (1999) kao doradeno i dopunjeno samostalno izdanje. Upućena je ponajprije studentskom auditoriju, kao poticaj na daljnja istraživanja navedene problematike, uz komparativni i interdisciplinarni pristup u širokome spektru struka – filologije, etnologije, povijesti, arheologije, kulturologije i dr. Zadatak je drugoga izdanja – upoznati s postignutim i obilježiti putove novih istraživanja. Između ostalog, to su komparativna istraživanja stare vjere, srednjovjekovnih pravnih spomenika i posebice onomastike, uz konkretizaciju zadataka poredbenih proučavanja u toponimiji, povijesti jezika, podudarnosti u pučkoj tradiciji i drugo.

Svojevrsan projekt, uvjetno nazvan *Put kroz Ukrajinu*, ostvaren je u biblioteci *Ucrainiana Croatica* objavljivanjem niza knjiga koje predstavljaju regije Ukrajine.

Knjiga *Zakarpats'ka Ukrajina: povijest – tradicija – identitet* donosi prijevode radova istaknutih ukrajinskih znanstvenika. Nastala je kao realizacija projekta „Ukrajinsko-hrvatski odnosi i veze kroz povijest i sadašnjost“, prema ugovoru o suradnji s Institutom za etnologiju Nacionalne akademije znanosti Ukrajine (Lavov) i s Institutom za umjetnost, folklor i etnologiju M. Ryl's'kij Nacionalne akademije znanosti Ukrajine (Kijev), s ciljem da prikaže stajališta ukrajinske znanosti o određenim pitanjima u vezi s povijesnom kulturom Ukrajine i migracijskim procesima prema hrvatskim zemljama. Između ostaloga dano je tumačenje naziva *Rusyn* u povijesnome kontekstu – sve do doseljavanja stanovništva u Hrvatsku. Prevedeni su radovi znanstvenika iz Kijeva, Lavova, Užgoroda, Italije. Prikazani su migracijski procesi: ukrajinsko-rusinska doseljavanja u južnoslavenske zemlje. S obzirom na međuetničku specifiku rubne regije, ukrajinsko je Zakarpaće prikazano kao model uzajamne tolerancije. Knjiga je upućena znanstvenicima, studentima slavistike i širokomu krugu čitatelja koje zanima ukrajinska problematika – u komparativnom odnosu prema hrvatskoj građi. Zaključak pod naslovom *Ukrajinsko Zakarpattje kao model uzajamne tolerancije* donesen je na temelju gledišta prevoditelja – studenata ukrainistike (M. Hrgovan, S. Jukić, M. Jurić, S. Radan, K. Sučić, N. Šimić, A. Zrnić) – i njihova mentora dr. sc. Jevgenija Paščenka. Drugo izdanje knjige priredio je 2017. godine Savez Rusina Ukrajinaca Srbije za potrebe tamošnjega čitateljstva.

Naredna knjiga *Ukrajinski Karpati. Etnogeneza – arheologija – etnologija* nastala je na temelju ugovora o suradnji između zagrebačkoga Filozofskoga fakulteta, Katedre za ukrajinski jezik i književnost te Instituta za etnologiju Nacionalne akademije znanosti Ukrajine (Lavov), kao zajednički projekt u istraživanju etnogenetskih procesa u kontekstu ukrajinsko-hrvatskih povijesnih veza. Namijenjena hrvatskim znanstvenim krugovima, knjiga je priređena kao kolektivna monografija utemeljena na radovima ukrajinskih istraživača – arheologa, etnologa, antropologa, povjesničara i folklorista. Donosi prijevode radova vodećih ukrajinskih znanstvenika o etničkoj povijesti stanovništva ukrajinskih Karpata, i rezultat je znanstvene suradnje s ukrajinskim partnerima u rekonstruiranju pojma *Bijeli Hrvati*. Prijevodi su nastali u sklopu programa nastave diplomskoga studija *Prevoditeljsko-kulturološki snjger* na Katedri za ukrajinski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Prevoditelji su diplomirani ukrainisti Katedre za ukrajinski jezik i književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu: Nikolina Kotnik Marković, Ana Sekereš Rukavina, Nika Šimičić i Mirna Vidić, kao i studenti diplomskoga studija ukrainistike: Ivana Hanžek, Ivana Puharić i Josip Ralašić.

Knjigom *Ukrajinska Galicija* nastavlja se prikaz Ukrajine kroz regije, za hrvatsku javnost s aktualnim prikazom Galicije sa središtem u Lavovu, koja je definirana kao *ukrajinska* – s obzirom na proširenje naziva na poljske zemlje. Izbor građe ostvarivan je



prema ugovoru o suradnji s Lavovskim nacionalnim sveučilištem „Ivan Franko“, Institutom za književnost Nacionalne akademije znanosti Ukrajine te Institutom Ukrajine „Krypjakevyč“ Nacionalne akademije znanosti Ukrajine (Lavov). Korištena je građa drugih ukrajinskih znanstvenih visokoškolskih ustanova, a također i iz inozemstva (Italija, SAD, Ruska Federacija). Knjiga je priređena na temelju radova prevedenih s ukrajinskoga, uz nekoliko tekstova prevedenih s ruskoga jezika. Autori su istaknuti znanstvenici ili mladi istraživači koji su stekli priznanje novim pristupom osobama i pojmovima koji su ranije prešućivani ili pristrano tumačeni. Tekstove su preveli studenti prevoditeljsko-kulturološkog smjera diplomskoga studija (kolegij *Teorija i praksa prevođenja*): Mario Jurčec, Zrinka Kordić, Petra Kovačec, Josip Kranjčec, Vjera Peršić, Josip Ralašić, Branimir Suk i Zrinka Suk te studentice nastavničkoga smjera ukrajinstike – Mihaela Dokuš i Nika Presl. Sudjelovali su i diplomirani magistri ukrajinstike: Mateja Hrgovan, Slađana Jukić, Nika Šimičić i Jure Vidak te, u statusu magistra, Josip Kranjčec.

Naziv knjige *Prikarpataska Galicija*, koja je priređena na temelju suradnje s Prikarpatiskim sveučilištem „Vasylj Stefanyk“ u Ivano-Frankivsku, upućuje na regiju Prykarpattja, s kojom je povezan niz povijesnih i suvremenih ukrajinsko-hrvatskih veza – od problema etnogeneze (pitanje ljetopisnih Bijelih Hrvata), lociranja hrvatskih postrojbi u Prvome svjetskom ratu do suvremene suradnje. Prevedena građa nastavlja prikaz Galicije i ukrajinske povijesti, s posebnim naglaskom na zapadne predjele. Prijevode su ostvarili studenti ukrajinstike u sklopu nastave diplomskoga studija ukrajinskog jezika i književnosti prevoditeljsko-kulturološkog smjera, uz sudjelovanje diplomiranih ukrajinstika i nastavnika ukrajinstike. Prevoditelji su: Katarina Črnko, Iva Dejanović, Zrinka Kordić, Tonja Korosteljev, Nikolina Kotnik Marković, Petra Kovačec, Denis Kovačević, Josip Kranjčec, Ivan Kukić, Eva Maras, Martina Markelić, Martina Matana, Sanja Milas, Tea Paleščak, Dariya Pavlešen, Vjera Peršić, Andrija Presečki, Ankica Šunjić, Katarina Šviglin, Dorotea Žugec.

Put kroz Ukrajinu nadalje se ostvaruje prikazom regija Bukovina i Volinj, s perspektivom prikaza drugih regija kroz povijet i suvremenost kao što su Kijev, Krim, Donbas i drugi. Osim regionalnih prikaza, aktualizirani su problemi ukrajinsko-hrvatskih veza različitih razdoblja. Kulturu baroka dr. sc. Jevgenij Paščenko proučava kompleksno, što osobito dolazi do izražaja na primjeru Jurja Križanića. Hrvatski se autor, naime, vrednuje (i) u kontekstu ukrajinskoga baroka. Paščenko se posebno usredotočuje na ideje slavizma u hrvatskoj i ukrajinskoj književnosti. Svoja poredbena istraživanja objavljuje u Hrvatskoj i Ukrajini (povremeno i drugdje) te tako pomaže nacionalnim filologijama da izbjegnu određene jednostranosti u pristupu književnim pojavama.

Osim na Katedri priređenih te objavljenih zbornika znanstvenih radova, fundusu hrvatske ukrajiniane potencijalno pripadaju također knjige objavljene izvan edicije

– monografska izdanja posvećena ukrajinsko-hrvatskim vezama različitih razdoblja. Takva je knjiga *Juraj Križanić i Ukrajina. Graditelji europske kršćanske unije*. Knjigu je objavila Matica hrvatska, a recenzenti su akad. Josip Bratulić, akad. Stjepan Damjanović i dr. sc. Zvonimir Kurečić; rukopisu je dodijeljena potpora Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH i Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Monografija predstavlja prvu kompleksnu studiju o životu i djelatnosti Jurja Križanića koje autor promatra u kontekstu ukrajinske kulture baroknoga doba. Tekst se sastoji od sljedećih cjelina: 1. *Križanić iznova*, 2. *Hrvatski kontekst*, 3. *Ukrajina iz rimske perspektive*, 4. *Učitelji, prijatelji i neprijatelji*, 5. *Na raskrižju vjera*, 6. *Tri Križanićeve ideje*, 7. *Križanić u Ukrajini*, 8. *Ukrajina iz moskovsko-sibirskoga kuta*, 9. *Beč 1683.* i 10. *Zaključak*. Život i djelovanje znamenitoga hrvatskoga književnika i znanstvenika Jurja Križanića promatra se iz ukrajinske perspektive te u ozračju baroknoga svjetonazora i barokne poetike, a posebice u svjetlu ukrajinsko-hrvatskih kulturnih odnosa. Zahvaljujući takvu pristupu, autor je ne samo osvijetlio još jedan kontekst Križanićeve djelovanja, već je opisao kontekst presudan za razumijevanje cjeline Križanićeve djela i njegove ljudske sudbine. Takav pristup slavistika, uključujući i ukrajinsku filologiju, nije uzimala u obzir. Autor nudi uvjerljivu sliku ukrajinskih prilika, stanje intelektualne i druge elite podijeljene između Zapada i Moskovijske Rusije u današnjem smislu riječi). Nudi zanimljiv uvid u stremljenja europskoga baroka, njegovu poetiku, u barokni slavizam, posebice hrvatski. Za hrvatsku kulturnu sredinu rad je iznimno zanimljiv kao *vanjski pogled* na dio hrvatske kulture i kulturne povijesti, kao značajno poglavlje o ukrajinsko-hrvatskim odnosima, kao produbljeno razumijevanje baroknih stremljenja, posebice u smislu europskih integracija i nemogućnosti da ona naiđu na pozitivan odjek u tadašnjoj Rusiji.

Prigodom obilježavanja 100. godišnjice Prvoga svjetskog rata aktualizirana je problematika Istočnoga bojišta, koje je velikim dijelom prolazilo kroz zapadnoukrajinske regije. Jedan od rezultata, aktualnih za hrvatsku književnost, povijest i kulturu, je knjiga *Hrvatski grobovi 1914–1918. Karpati, Galicija, Bukovina*. Knjiga je nastala u sklopu međunarodnoga projekta „Hrvatske postrojbe na Istočnoj fronti 1914.–1918. (Galicija, Bukovina, Volynj)“, dogovorenog između Katedre za ukrajinski jezik i književnost i sveučilišta u Lavovu, Ivano-Frankivsku i Černivcima. Napisana je na temelju terenskih istraživanja te proučavanja arhivske građe. Projekt je ostvaren uz potporu Ministarstva kulture, Povjerenstva Grada Zagreba te inozemnih institucija. Projekt je od velikoga značenja za povijest književnosti i ukrajinsko-hrvatskih veza, jer stvaralaštvo Miroslava Krležu stavlja u kontekst ratnoga razdoblja. Ostvareni su sljedeći ciljevi: locirana su mjesta na ukrajinskim prostorima na kojima je boravio književnik, konkretizirana su mjesta na kojima su se odvijale bitke, prikazano je suvremeno stanje vojnih groblja, objavljena su imena pokopanih, dan je poticaj za daljnja istraživanja. Knjiga je zamišljena kao uvod u problem proučavanja s ciljem daljnjih istraživanja i stvaranja pa-

noramskoga prikaza sudbine čovjeka u ratnom razdoblju te obilježavanja mjesta pokopa i utvrđivanja povijesne istine o prebivanju hrvatskih vojnika na prostorima zapadne Ukrajine, što je malo poznato, a i zaboravljano, u ukrajinskom i hrvatskom društvu.

Također, sustavno se istražuje nastanak i razvoj hrvatske ukrajinistike kao dijela hrvatske slavistike, a istraživanja su pokazala da je hrvatska slavistika prije i uspješnije od mnogih drugih sredina svoju kulturnu sredinu obavještavala o ukrajinističkim temama.

Edicija pokrenuta na Katedri realizirana je u suradnji sa širokim krugom partnera u Hrvatskoj, Ukrajini i svijetu. Ciklus *Put kroz Ukrajinu* nastavlja se pripremanjem prijevoda o ukrajinskim regijama kao što su Volinj, Bukovina i druge, što bi stvorilo široku panoramsku viziju Ukrajine prikazanu prijevodima znanstvenih radova. Važno je naglasiti da se pripremanje realizira uz suradnju sa znanstvenim, sveučilišnim središtima, s kojima je Katedra uspostavila ili uspostavlja suradnju, a također s društvima prijateljstva, ukrajinskom zajednicom i drugim partnerima. Započeta 2008, edicija se dinamično razvija te će dopunjavati navedenu bibliografiju.

## Knjižnica Ukrainian a croatica

1. *Genocidni zločin totalitarnog režima u Ukrajini. 1932–1933. Gladomor*. Priredio Jevgenij Paščenko. Zagreb, 2008.
2. Ivan Barščevski, Olja Barščevski i Željko Peh. *Sibinj, Gornji Andrijeva, Slavonski Brod: 1908.-2008.: jubilej 100. godišnjice osnivanja grkokatoličkih župa*. Sibinj–Slavonski Brod, 2009.
3. Jevgenij Paščenko. *Ukrajinsko-hrvatske književne poredbe*. Split, 2010.
4. Jevgenij Paščenko. *Slavist i imperiji. Vatroslav Jagić između Galicije, Malorusije i Ukrajine*. Zagreb, 2010.
5. Jevgenij Paščenko. *Od Kijeva do Poljica. Tragom prastarih migracija*. Zagreb, 2010.
6. *Hrvatska ševčenkiana*. Priredio Jevgenij Paščenko. Zagreb, 2011.
7. Bogdan Igor Antonyč. *Most iznad vremena*. Pjesme. Prepjev s ukrajinskoga Dubravka Dorotić Sesar. Zagreb, 2011.
8. Marija Matios. *Slatka Darica*. Drama u tri života. S ukrajinskoga prevela Dijana Dill. Zagreb, 2011.
9. Volodymyr Galyk. *Ivan Franko i hrvatska kulturna baština*. S ukrajinskoga preveo Domagoj Kliček. Zagreb, 2012.
10. *Zakarpatska Ukrajina: povijest – tradicija – identitet*. Zbornik radova (prijevod s ukrajinskoga). Priredio Jevgenij Paščenko. Zagreb, 2013.
11. *Ukrajinski Karpati. Etnogeneza-arheologija-etnologija*. Zbornik radova (prijevod s ukrajinskoga). Priredio Jevgenij Paščenko. Zagreb, 2014.
12. *Ukrajinska Galicija* (prijevodi s ukrajinskoga). Uredio Jevgenij Paščenko. Zagreb, 2015.

13. Roman Lubkivskyj. *Zemlja preobražaja*. Izbor Josip Ralašić. Prijevod s ukrajinskog Josip Ralašić, Zrinka Suk, Iva Dejanović i Kristina Barać. Ilustracije Nada Žiljak. Zagreb, 2016.
14. *Prikarpataska Galicija* (prijevodi s ukrajinskoga). Priredili Jevgenij Paščenko i Tetyana Fuderer. Zagreb, 2017.
15. *Bukovina*. *Буковина* (prijevodi s ukrajinskoga). Priredili Jevgenij Paščenko i Tetyana Fuderer. Zagreb, 2017.

Slijede knjige *Kamena svetišta ukrajinskih Karpata, Krim kroz povijest, Mitski korijeni Dubrovnika, Ukrajinska grko-katolička crkva* i druge.

Izdanja objavljena izvan edicije *Ucrainiana Croatica*:

- Hrvatska/Ukrajina. Kulturne veze od Jadrana do Dnjeptra*. Dvojezično hrvatsko-ukrajinsko izdanje. Priredio Eugen Paščenko. Preveo Vasilj Strehaljuk. Zagreb: Most, 1996.
- Eugen Paščenko. *Etnogeneza i mitologija Hrvata u kontekstu Ukrajine*. Zagreb: Meditor, 1999.
- Jevgenij Paščenko. *Podrijetlo Hrvata i Ukrajina*. Rijeka: Maveda, 2006.
- Taras Ševčenko. *Izabrane pjesme*. Prevela s ukrajinskoga Antica Menac. Bilješke i komentari Rajisa Trostinska. Izbor pjesama i pogovor Jevgenij Paščenko. Zagreb: Matica hrvatska, 2014.
- Jevgenij Paščenko. *Juraj Križanić i Ukrajina: graditelji europske kršćanske unije*. Biblioteka Historia. Knjiga 2. Zagreb: Matica hrvatska, 2015.
- Jevgenij Paščenko. *Hrvatski grobovi 1914-1918. Karpati, Galicija, Bukovina*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2016.

#### On SER IES UCRAINIANA CROATICA

*In 2008, the Ucrainiana Croatica series was launched by the Chair of Ukrainian Language and Literature at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. It includes books on the topic of Ukraine and Ukrainian-Croatian relations. A separate project presents the regions of Ukraine through translated papers of researchers from Ukraine. The papers are translated by students of Ukrainian who use them in further elaboration of their master's theses.*

Key words: *Ukrainian-Croatian relations, Ukrainian studies in Croatia*